

Miina Sillanpään Seuran puheenjohtaja Virpi Dufva: Avaussanat

Virpi Dufva avasi juhlaseminaarin. Dufva aloitti puheenvuoronsa muistuttamalla seminaaripäivän liputuksen syystä, Lapsen oikeuksien päivästä. Lasten oikeuksien edistäminen oli yksi tärkeimmistä asioista, joita Miina Sillanpää omalla aikanaan tarmokkaasti edisti. Dufva peräänkuulutti myös toisen tärkeän liputuspäivän, 1.10. eli Miina Sillanpään ja kansalaisvaikuttamisen päivän liputuksen vakiinnuttamista viralliseksi vuosittaiseksi päiväksi. Seura on tehnyt päivän vakiinnuttamiseksi runsaasti työtä, ja tavoitteena on edelleen vakiintunut vuosittainen liputuspäivä.

Dufva kertoi, että Sillanpään Seura on järjestänyt vuosien saatossa monia seminaareja eri teemoista, joita Miina aikanaan edisti. Dufva kertoi, että tänään pidettävä seminaari on suunniteltu ja toteutetaan yhteistyössä Kuluttajaliiton kanssa, joka viettää myös 30-vuotisjuhlaan. Hän onnitteli Sillanpään Seuran puolesta lämpimästi kuluttajaliittoa juhlapäivän johdosta.

Dufvan mukaan erityisesti koronapandemia on korostanut kuluttaja- ja kotitalousneuvonnan tarvetta. Hän kertoi, että Sillanpää vaikutti aikanaan monin eri tavoin kotitalousopetuksen ja -neuvonnan vakiinnuttamiseksi. Dufvan mukaan tästä ajankuvasta on hyvä jatkaa syvemmin kohti päivän teemaa. Hän toivotti osallistujat lämpimästi tervetulleeksi ja luovutti puheenvuoron Miina Sillanpään Seuran varapuheenjohtaja Tuire Santamäki-Vuorelle.

Miina Sillanpään Seuran varapuheenjohtaja Tuire Santamäki-Vuori: Avaussanat

Miina Sillanpään Seuran varapuheenjohtaja siirsi kuulijoiden huomion päivän seminaarin aiheeseen, kuluttajaliikkeen syntyyn ja Sillanpään rooliin liikkeen alkuun panevana voimana.

Santamäki-Vuoren mukaan Sillanpään toiminta kumpusi samasta juuresta kuin hänen koko elämäntyönsä heikossa asemassa olevien olojen parantamiseksi. Viime vuosisadan alussa työläistalouksissa tilanne oli haastava: tuloista valtaosa ansioista kului ruokaan, joka oli usein laadullisesti heikkoa ja vähäravinteista. Myös asuinolosuhteet vajavaisia. Ymmärrykselle ravitsevasta ruoasta, sen varastoinnista ja valmistuksesta sekä laadukkaiden, edullisten elintarvikkeiden saatavuudelle oli suurta tilausta. Kansainvälisiä esikuvia erityisesti osuustoiminnalle oli onneksi tarjolla. Sillanpää tarttui toimeen.

Miinan Sillanpään (1866 - 1952) ajan oloja luonnehtivat taloudellisen niukkuuden ja kaupungistumisen lisäksi luokkaerot, yhteiskunnalliset ristiriidat ja sosiaalinen leimaaminen. Erityisesti köyhiin oloihin syntyneiden au-lasten ja näiden äitien elämää leimasivat sekä aineellinen puute että moraalinen paheksunta. Sisällissota muutti köyhyyden entistä poliittisemmäksi. Säännöllinen sosiaaliapuun turvautuvalta vietiin äänioikeus, poliittinen kansalaisuus, ja lapsia – etenkin punaorpoja – otettiin huostaan ja sijoitettiin laitoksiin tai perheisiin.

Kuitenkin aikana, jolloin yhteiskunnalliset ristiriidat olivat kärkeviä, Miina Sillanpää kykeni tuloksellisella tavalla yhteistyöhön tärkeinä pitamiensä asioiden edistämiseksi. Hän teki näin

silloinkin, kun hänen omassa poliittisessa viiteryhmissään tätä osin vieroksuttiin. Näin hän toimi paitsi lasten oikeuksien, myös kotitalouksien ja vähävaraisempien perheiden hyvinvoinnin osalta. Santamäki-Vuori toivotti kuulijat tervetulleeksi perehtymään tähän arvokkaaseen perintöön, joka kantaa tähänkin päivään.

Erikoistutkija Marjaliisa Hentilä: Miina Sillanpää kotitalous- ja kuluttajavalistuksen edistäjänä

Erikoistutkija Marjaliisa Hentilä pohjasi puheenvuoronsa Heta Tolvasen kanssa tekeillä olevaan Kuluttajaliiton historia -kirjaansa. Puheenvuorossaan Hentilä kävi läpi Miina Sillanpään roolin suomalaisen kotitalous- ja kuluttajavalistuksen esiäitinä. Hän näytti puheenvuoronsa aikana myös kuvia Sillanpään uran varrelta.

Miina Sillanpään lähtökohtana jo 100 vuotta sitten oli monipuolinen kansalaisten hyvinvoinnin kohentaminen erityisesti kotien siisteyttä ja ravitsemusta parantamalla. Sillanpää on tunnettu etenkin äitien, lasten ja kotien hyvinvoinnin edistäjänä. Hänelle myös kotitalousvalistus oli tärkeä teema etenkin vanhuuden päivinä ja osana poliittista vaikuttamista.

Vankka kotitalousymmärrys oli kertynyt Miina Sillanpäälle henkilökohtaisesta taustasta ensin palvelijattarena ja sittemmin perustamansa Palvelijataryhdistyksen kautta. Sillanpää toimi yhdistyksessä kodinhoidon taidon puolestapuhujana: Helsingin taloustyöntekijäin kodissa järjestettiin täydennyskoulutuksena esimerkiksi ruuanlaiton ja muun ammattitaidon kursseja. Miina Sillanpään erinomainen taloudellinen vaisto vahvisti yhdistyksen asemaa – yhdistys pystyi jopa tarjoamaan raskaan työn tekijöille laadukasta loma-asumista omistamassaan Lepopirtissä.

Erytisen merkittäväksi Miina Sillanpään rooli kotitalousvalistuksen kentällä nousi Sosialidemokraattisen naisyhdistyksen kautta, missä hän toimi jopa kolmasti puheenjohtajana. Naisyhdistys osallistui hyvinvoinnin kohentamiseen monella tapaa, esimerkiksi 1920-luvulla yhdistys ja osuustoimintaliike aloittivat sen ajan sosiaalipolitiikkaa täydentävän kotitalousvalistuksen. Miina Sillanpään ansiosta myös kodinhoidon kurssit tuotiin osaksi naisliiton ohjelmaa.

Miina Sillanpään ja Sosialidemokraattisten naisten tavoitteena oli, että naiset pääsisivät osallistumaan täysipainoisesti yhteiskuntaan ja samalla kotien hyvinvointi kohenisi. Sillanpään mukaan jokaisella työläistyöllä tulisi olla kotitaloustaidot, jotta turvattaisiin perheiden ja lasten hyvä ravitsemus. Hänen ajattelussaan porvaristolla ei ollut etuoikeutta hyvään elämään: hyvä ja laadukas elämä kuuluu kaikille. Sillanpää ajatteli, että kotien viihtyisyys edesauttoi jopa miesten raittiutta, kun kodista ei iltaisin ollut tarvetta lähteä.

Sillanpää ja Sosialidemokraattiset naiset tekivät monipuolisia aloitteita, joilla perheiden ja lasten arkea sekä naisten osallisuutta parannettaisiin. Ohjelmassa oli asioita, jotka ovat meille nyt arkipäivää: esimerkiksi koulukyydit ja Ensikotien perustaminen naimattomille äideille. Utopiana jopa oli, että kotien keittiöt korvattaisiin yhteisillä ruokailutiloilla ja yhteiskeittiöillä. Esimerkiksi Elannon yhteiskeittiöt olivat tästä käytännön kokeilu.

Vuonna 1928 naisliitto otti myös kodinhoidon ohjelmaansa ja myöhemmin palkkasi valtionavustuksella kotitalousneuvojia. Tämän jälkeen perustettiin liiton toimesta

Kotineuvontaliitto, mikä oli ensimmäinen Kuluttajaliitonkin historiaan kuuluva, valtionapua saava järjestö. Sillanpäästä tuli Kotineuvontaliiton vahva vaikuttaja.

Sillanpää nosti teemoja myös aktiivisesti esille sosialidemokraattisen naisliikkeen lehdissä. Sillanpää oli hyvin innostunut uudistuksista ja uusista keittiöinnovaatioista – hän esitteli artikkeleissaan esimerkiksi uusia keittiöinnovaatioita, sillä tuohon aikaan keittiöissä ei vielä juurikaan ollut säilytystiloja. Työlaiskotien uudenaikaisuus ja laatu kiinnostivat Sillanpäästä niinkin paljon, että häntä soimattiin tästä omien toimesta. Lehdessä hän jakoi myös reseptejä.

Ammatillisesti Miina Sillanpää työskenteli pisimmän uransa Elannon ravitsemustoiminnan tarkastajana. Tällöin työväen osuuskauppaliikkeessä aloitettiin kuluttajavalistus. Myös tämä osuustoiminnan valistus kuuluu kuluttajaliikkeen taustaan.

1932 Sillanpään oli jätävä eläkkeelle Elannon tarkastajan tehtävistä, minkä jälkeen hän nousi vielä uudelleen Sosialidemokraattisen naisliikkeen sihteeriksi. Eläkeläisenäkin hän toimi edelleen aktiivisesti kotitalousneuvonnan puolesta.

Järjestöneuvos ja Kuluttajaliiton kunniapuheenjohtaja Leena Simonen: Metamorfoosi kuluttajaliikkeessä – ”sillanpääläisyydestä” nykytilaan

Kuluttajaliiton järjestöneuvos ja kunniapuheenjohtaja Leena Simonen esitteli puheenvuorossaan Kuluttajaliiton historian vaiheet Sillanpään vaikutuksen jälkeisestä ajasta nykyaikaan.

Simonen tiivistä Kuluttajaliitolla olevan vahva juuristo: historia kulki sillanpääläisestä Kotineuvontaliitosta, Kuluttajaneuvontaliittoon ja vanhaan Suomen Kuluttajaliittoon. Lopulta 90-luvulla synnyttiin uusi, täysin riippumaton ja puolueeton Kuluttajaliitto. Viimeisimpänä toteutettiin fuusioituminen Suomen Potilasliiton kanssa.

Vuoteen 1957 asti juuret olivat tiiviisti yhteydessä Sosialidemokraattisiin Naisiin, mutta jatkuvasti muiden liittojen mukaan tullessa kuluttajaliikkeen rooli laajentui myös uusille alueille. Muutos vauhdittui 70-luvulla, kun voimaan astui kuluttajasuojalaki. Tuolloin mukaan tuotiin aktiivinen kuluttajapolitiikka – kuluttajan oikeudet nousivat toiminnan keskiöön. Myös muita uusia aiheita, kuten esimerkiksi energian säästäminen ja liikenne, tuotiin mukaan. Tuolloin myös miehet liittyivät mukaan toimintaan.

Simonen kertoi, että 80-luvulla alettiin käydä laajaa elintarvikkeiden hintakeskustelua. Aihetta tutkittiin myös kansainvälisesti vertailututkimuksissa, joissa havaittiin, että Suomessa kuluttajien ostoskorin hinta on erittäin korkea. Teemasta muodostui erittäin kiihkeä: sekä maanviljelijät ja kaupan edustajat asettuivat useilla keinoilla hintavertailuja vastaan. Jopa henkilökohtaisia uhkauksia esitettiin.

80-luvun lopussa liiton toimintapohja laajeni edelleen myös uusilla vaikuttamisteemoilla. Tuolloin vaikutettiin esimerkiksi aktiivisesti Kuluttajaneuvottelukunnassa, standardisointiasioissa sekä elintarvike- ja ravitsemusneuvottelukunnassa.

Varsinainen nykyinen uusi Kuluttajaliike perustettiin 1990-luvulla, kun 18.6. perustettiin itsenäinen ja riippumaton Kuluttajaliitto. Tuolloin poliittisesti orientoituneet järjestöt jäivät toiminnasta pois.

Samalla aloitettiin myös itsenäisten kuluttajayhdistysten verkoston luominen. Edelleen maakunnalliset yhdistykset johtavat liittoa liiton kokouksen, valtuuston ja hallitustoiminnan kautta.

Tuolloin Simosen mukaan toteutettiin myös niin sanottu toimialarationalisointi: luovuttiin esimerkiksi vapaaehtoisesta kotipalvelutoiminnasta ja neuvontatoiminnasta. Muutos supisti toimintatapoja, mutta vapautti resursseja uusille alueille. Koulutustoiminnasta tuli mittavaa, ja myös laman myötä velkaneuvonnasta tuli keskeinen tuen muoto ennen sen siirtoa viranomaistoiminnaksi. Myös vaikuttamistyö ryhmäkanteen mahdollistamisesta aloitettiin.

Samalla otettiin isoja askeleita myös kansainvälistymisessä: liitto liittyi mukaan Eftan alakomiteaan sekä eurooppalaiseen ja kansainväliseen kuluttajaliittoon. Euroopan talous- ja sosiaalikomiteaan päästiin pitkän vaikuttamistyön jälkeen mukaan vasta nyt vuonna 2020.

Simonen kuvaa, että liitto toteuttaa edelleen Sillanpään ajatusta pienen puolella olemisesta. Lainsäädäntöön vaikutetaan aktiivisesti, ja 2000-luvulla myös talouskasvatusta on lisätty voimakkaasti. Pikavippilainsäädäntö, ylivelkaantuminen, pankki- ja muiden palveluiden hinnat ovat laajasti työn fokuksena. Erityisen merkittävä työsarka on kuluttajien oikeuksien puolustamisessa digiajalla – esimerkiksi erilaiset huijaukset ovat iso haaste monelle kuluttajalle. Kestävä kehitys on myös läsnä voimakkaasti, jopa sääntöjä myöten.

Simonen listasi liiton kriittiset vaikuttamispainopisteet juuri nyt:

- Syrjäytymiskehitys. Yhteiskunta on jakautunut kahtia. Kuluttajaliikkeellä on runsaasti ideoita, miten tähän voidaan vaikuttaa ”sillanpääläisessäkin” hengessä
- Ylisukupolvinen velkaantuminen
- Segregaatio: kuinka esim. Helsingin kaupunkipolitiikka olisi sellaista, ettei synny slummiutumista
- Digisyrjäytyminen: erityisesti ikääntyneiden ihmisten osalta on riskinä, että jäädään ulos digitaalisesta yhteiskunnasta
- Maahanmuuttajien kotoutuminen

Simosen mukaan ajankohtaista on myös laajentaa kuluttajansuoja julkisten palveluiden käyttöön. Etenkin sosiaali- ja terveystalouden osalta tämä on keskeistä.

Simonen tuumi puheenvuoronsa lopuksi nykyisen kuluttajaliikkeen ja Miina Sillanpään ajan eroja. Hänen mukaansa nykyinen vapaa markkinatalous Euroopassa ja globaalisti luo suurimman eron: markkinointi ohjaa kuluttajaa helposti harhaan. Simonen peräänkuulutti, että kuluttajien täytyy oppia ymmärtämään nykyisiä markkinoinnin keinoja. Liiton on edelleen tuupattava kuluttajaa oikeaan suuntaan, esimerkiksi kestävän kuluttamisen tielle. ”Se mitä valitset kaupassa, on äänestyspäätös,” Simonen lopetti.

Pääsihteeri Juha Beurling: päätössanat

Nykyisen Kuluttajaliiton pääsihteeri Juha Beurling piti tilaisuuden päätössanat.

Beurlingin mukaan 2020-luvun liitolle on keskeistä siirtymä kuluttajasta laajempaan asiakkuuteen – jopa hyvinvointipalvelujen asiakkuuteen asti. Hänen mukaansa ympyrä nyt omalla tavallaan

sulkeutuu – ei puhuta enää vain juridisesta kuluttajasta, vaan puhutaan esimerkiksi hoidon ja avun saamisesta heikoimmallakin hetkellä. Näinhän Sillanpääkin puhui esimerkiksi ensikotien merkityksestä naimattomille äideille.

Liiton toiminnan piirissä on Beurlingin mukaan nyt noin 25 000 ihmistä; he ovat lehden tilaajia tai paikallisten yhdistysten jäseniä. Tavoittavuus on hyvä.

Juuri nyt ollaan myös erityisen hienossa historiallisessa tilanteessa: liitto on saanut käytännössä kaikki kuluttajapoliittiset tavoitteensa hallitusohjelmaan. Beurling kertoo, että tällä jätetään suuren jälki yhteiskuntaan. Edelleen silti liitto on suurten tehtävien äärellä globaalin ja digitaalisen kuluttamisen ajassa.

”Miinaa mukaillen voisi sanoa, että on katsottava, kuka on yhteiskunnassa ja markkinoilla se heikoimmassa asemassa oleva, ja sen jälkeen asettua hänen puolelleen,” Beurling tiivistää. Tämän perinnön jatkamiseen halutaan liitossa sitoutua myös tulevaisuudessa.

.